

SOCIÁLNÍ ASPEKTY SPU

Specifické poruchy učení a chování
pro 1. stupeň ZŠ

SOCIÁLNÍ ASPEKTY SPU

**význam gramotnosti a vzdělání – deficit →
sociální důsledky**

- dítě s SPU
- rodiče dítěte s SPU
- učitelé dítěte s SPU
- spolužáci dítěte s SPU

ŠKOLÁK S SPU

- děti s SPU nejsou schopny dosáhnout stejných výsledků – často ani při zvýšeném úsilí
- neúspěch X více času přípravě
- **sekundárně** může ovlivnit **prožívání** → z něho vyplývající **chování** dítěte i **v jiných situacích** (mezi vrstevníky)
- jak dítě interpretuje své výukové problémy – závisí na **emoční zralosti** a **úrovni uvažování**

SEBEHODNOCENÍ DÍTĚTE S SPU

- SPU – **zátěž**, která **mění sebehodnocení dítěte**, snižuje jeho sebehodnocení a sebeúctu
- pro zvládání různých zátěží spojených s SPU – zachování dostatečné sebedůvěry důležité
- postoj dětí s SPU k problémům s učením závisí na souhře mnoha faktorů:
 - osobnostní vlastnosti, celková stabilita, emoční podpora rodiny, učitele, dobrá sociální pozice mezi vrstevníky

EMOČNÍ PROŽÍVÁNÍ DÍTĚTE S SPU

- **často nápadnosti** (neschopnost ovládat emoční projevy, výkyvy nálad)
 - souvislost s neurobiologickou podmíněností poruchy – narušená emoční reaktivita a ovládání (ADHD)
 - dílčí nedostatky v oblasti zpracování verbálních i neverbálních informací- špatná interpretace signálů
 - reaktivně podmíněné emoční problémy- reakce na nadměrnou zátěž
- **bazální emoční ladění** dětí s SPU
- **emoční problémy**
 - pocity strachu, úzkosti – vyhýbavé chování
 - pocity smutku, depresivní ladění
 - zlost, vztek, hostilita
- **neplatí však u všech dětí s SPU**

RODIČE DÍTĚTE S SPU

- úspěšnost dítěte ve škole **významná hodnota**, sociálně ceněna, předpoklad pro sociální uplatnění
- dítě součástí **identity**, úspěch potvrzení rodičovských kvalit
- vstup do školy – mění se rodičovská očekávání → **hodnocení aktuálních** schopností a dovedností
- **dítě školsky neúspěšné** – snaha najít příčinu a z ní vyplývající prostředky k nápravě
 - nedostatečná zralost
 - nechce se mu učit→ zvýšená příprava, zvýšený tlak na dítě

RODIČE DÍTĚTE S SPU

- **zjištění SPU** – kromě informace nutné také emočně přijmout
- problémy s SPU rodiče **různě prožívají**
 - cítí se přetížení, stresováni zátěží péče
 - bezradnost, méněcennost
 - zlost na učitele, odborníky – nedokáží poskytnout takovou podporu, jakou by si představovali
 - zklamání a neuspokojení rodičovských ambicí – doprovázeno vztek, zoufalství, pocit viny (rodič SPU), bezmocnost
- **ve vztahu k dítěti**: ambivalentní pocity
 - tendence pomáhat a chránit ho x zlost, neprospívá, tak, jak by mělo
 - příprava do školy jediná společná aktivita, na jiné nezbyvá čas; ta ale nepříjemná

RODIČE DÍTĚTE S SPU

- nezvládnutí problému
 - **vztah k dítěti** – ventilace vlastních pocitů nespokojenosti vůči dítěti, označení za viníka, který se nesnaží
 - **vztah k ostatním členům rodiny** – pocity osamocení, nedostatku opory a pomoci
 - **vztahu ke škole**, učiteli, pracovníkům poradny – narušení účelné spolupráce, negativismus, podezíravost z nezájmu

UČITEL DÍTĚTE S SPU

- **důležitá autorita** – zvláště na **začátku školní docházky**
- dítě si vytváří k učiteli **osobní vztah** - vyplývá z něho motivace ke školní práci - chce udělat učiteli radost
- bezvýhradně a nekriticky přijímá učitelova sdělení, hodnocení - větší význam než názory spolužáků
- hodnocení učitele – objektivnější, často tvrdší než hodnocení rodičů – **adekvátnější** zpětná vazby, ale i **zátěž** (vyrovnání se s méně příjemnými informacemi)

UČITEL DÍTĚTE S SPU

- učitel podává informace o **nedostačivosti**, může ale také pomáhat, povzbuzovat a poskytovat dítěti oporu → záleží, jak bude dítě učitele chápat (zdroj ohrožení, zdroj jistoty a bezpečí)

střední školní věk

- učitel autorita, k níž není vázán osobním vztahem
- názor učitele ne již osobní sdělení, hodnota informace
- **důraz na spravedlnost** – těžké pochopit význam kontextu, různých důvodů zdánlivě nespravedlivé klasifikace → **vysvětlit**

UČITEL DÍTĚTE S SPU

- do značné míry **na učiteli závisí**
 - jakou míru sebedůvery dítě získá
 - do jaké míry je motivováno usilovat o lepší výsledky
 - jak chápe své postavení ve třídě
 - jak chápe svůj výkon i čtenářské problém
- důležité - jaký přičítá výkonu a problémům význam, jak je interpretuje, jak je komentuje, jak je dítěti prezentuje
- ovlivňuje i **pozici mezi vrstevníky**
 - negativní komentáře, zdůrazňování neschopnosti žáka, negativní vyčleňování ze skupiny („*všichni už to umějí*“)
 - nevystavování čtení nahlas, povzbuzování, chválení i za minimální pokrok

UČITEL DÍTĚTE S SPU

- postoj učitele k dětem s SPU
 - zkušenosti učitele
 - osobnostní vlastnosti
- problematický žák (často děti s SPU) **zdroj nepříjemných prožitků** pro učitele
- přístup učitelů k žákům s SPU
 - bagatelizace SPU → dítě prohloubení obav ze školy, nárůst pocitů bezmocnosti, pokles sebehodnocení
 - nadměrné ochraňování a zvýhodňování – nepodporuje motivaci k překonávání obtíží a rozvoji potřebných dovedností

UČITEL DÍTĚTE S SPU

- často vidí SPU jako **problém dítěte** → důležité ale přemýšlet, jak takové dítě všemu potřebnému naučit
- aplikace **speciálních programů** pro učitele i speciální pedagogy (Maltzer a kol, 1998) → ukázala se změna vnímání žáků s SPU učiteli – dříve žáci s SPU označeni jako podprůměrní, po té podle učitelů výrazné zlepšení (žáci hodnotili své výkony stále jako průměrné)
- učitelé často pocít, že dokáží **rozpoznat SPU**, považují své schopnosti vzdělávat děti s SPU za **přiměřené** – kontrast s názory rodičů, též s výsledky srovnávací studie

SPOLUŽÁCI DÍTĚTE S SPU

■ **vlivní a oblíbení jedinci**

- dobré schopnosti, sebejistí, vyrovnaní, dominantní, dobře emočně ladění, pro ostatní imponující

■ **zavrhované vlastnosti**

- uzavřenost, zakřiknutost, sklon k negativnímu emočnímu ladění (úzkostnost, zvýšené napětí), podivnost, protivnost, vytahování – časté reakce neúspěšných dětí

■ **konec školní docházky** – školní prospěch (spojený se zaměřením předprofesní přípravy) faktor, který vede k **diferenciaci kamarádských podskupin ve třídě**

- děti s SPU často nepatří do skupiny budoucích středoškoláků

SPOLUŽÁCI DÍTĚTE S SPU

- studie zaměřené na **hodnocení sociální pozice dítěte s dyslexií ve třídě**:
 - děti s SPU, které jsou **školsky méně úspěšné** → nemívají ve třídě dobré postavení, nebývají oblíbené, jsou hodnoceny jako méně sociálně přizpůsobivé, bývají opomíjené, izolované, častěji se dostávají na okraj skupiny, mají méně kamarádů (alespoň jednoho mají, často podobně postižené nebo mladší)
- Matějček, Vágnerová (2006) : dílčí školní selhání **sice rizikový faktor** i ze sociálního hlediska, ale spíše záleží na **osobnostních vlastnostech** dítěte a **jeho chování** než, zda umí dobře číst
- příčinou sociální neúspěšnosti dětí s SPU spíše **odlišnost emočního prožívání a narušení rozvoje sociálních kompetencí** (ty různou příčinu – primární neurobiologické postižení, sekundární následky déletrvajícího stresu)
- **uspokojivý kamarádský vztah** u znevýhodněných dětí ještě více důležitý než u dětí bez problémů – opora, pomoc např. zapojení do specifické nápravné metody párového čtení

ZÁVĚRY A DOPORUČENÍ

adekvátní informovanost

- informace by měli získat všichni : děti, rodiče, učitelé, spolužáci
- **vysvětlit přiměřeně:** jaké má potíže, proč je má, co je možné dělat
 - některé děti i ve středním a starší školní věk:
„dyslektikem se někdo stane, protože se nerad učí“

ZÁVĚRY A DOPORUČENÍ

SEBEHODNOCENÍ

- horší sebehodnocení souvisí s celkově nepříznivým emočním laděním, a často generalizovanou nedostatečnou sebedůvěrou
- pod vlivem negativních zkušeností si děti nevěří v ničem - sekundární důsledky, **Ize zabránit vhodným přístupem**
 - **rodina** – (práce s dítětem s SPU namáhavá, stereotypní, zdánlivě málo efektivní)
 - udržovat emoční pohodu, nevyvolávat zbytečné napětí, podporovat dětské sebevědomí (rodiče i učitelé)
 - pozor na přílišnou kritičnost a nepřiměřené nároky
 - **prostředí školy**
 - postoj učitele , chování a výkony spolužáků
 - sebehodnocení dětí s SPU v běžných třídách horší
 - při **zařazování do specializovaných tříd** – zvažovat nejen závažnost poruchy ale i osobnost dítěte (celkovou odolnost, stabilitu emočního ladění, úroveň sociálních dovedností a intelektových schopností, které mohou kompenzovat neúspěšnost ve čtení)

ZÁVĚRY A DOPORUČENÍ

RODIČE ŽÁKA S SPU

- **často zvláště matky „přetížené a nepochopené“**
 - rozdělení úkolů, udržení klidné atmosféry, prostor pro pozitivní společné zážitky
 - dlouhodobost efektu, aktivizace rezignovaných rodičů, změna způsobu nápravy
- **spolupráce rodič – škola**
 - zdroj stresu x opora
 - „táhnout za jeden provaz“
- **interpretace rodičovských postojů**
 - děti s SPU často považují své rodiče za **přísné, autoritářské, direktivní**, neposkytují oporu, jakou by potřebovaly, nedávají najevo své city - **nedostatek citové jistoty a bezpečí**
 - spíše než nezájem a lhostejnost – nadměrný důraz na **výkon dítěte** – vést k podpoře **jistoty a sebevědomí svých dětí**
 - rodiče ovlivňují **sebevědomí**, ale i **motivaci k nápravě** – někdy se chovají méně přiměřeně, vysoké nároky nebo rezignace
 - **důležité - informace** o podstatě obtíží

ZÁVĚRY A DOPORUČENÍ

UČITEL

- může být výukou dětí s SPU **přetížen**
- náročnější příprava, individuální práce, vymyšlení úkolů – plnění IVP včetně hodnocení
- aby mohl učitel plnit:
 - dostatečné vzdělání i praktické didaktické dovednosti
 - přesvědčen o smyslu práce
 - někdy dostatečné znalosti o SPU - nedokáže ale propojit do praxe - důležitý **rozvoj praktických dovedností**
 - celoživotní vzdělávání učitelů
 - uvědomit si, že svým postojem a chováním k dítěti může přispět k eliminaci zbytečných **emočních a sociálních problémů** (pozitivní vztah k dítěti s SPU, povzbuzením pochvala)

ZÁVĚRY A DOPORUČENÍ

VZTAHY SE SPOLUŽÁKY

- **důležitá role učitele** – vysvětlit problematiku SPU
 - **mladší věk** – považují častěji děti s SPU za celkově neúspěšné žáky
 - **starší děti** vědí, že jim nejde jen něco, někdy si myslí, že se dyslektikům nechce učit
 - pro pozici ve třídě důležitější to, jak se **chová než to, jak čte**
 - vysvětlit i v případě hodnocení, využít solidarity a naučit, jak mohou pomáhat oni, jejich snahu ocenit
- dítě s SPU přetíženo **zahlceno vlastními problémy** → nedokáže se ve třídě chovat obvyklým způsobem → nejde jen o to, že není ostatním sympatické – **samo se aktivně izoluje** – nemá dostatek energie a sebedůvěry, aby usiloval o navázání kamarádských vztahů – jediná volnočasová aktivita náprava SPU a příprava do školy
 - **nutné:** denní režim – dostatečná doba relaxace, zájmová činnost, volná hra, kontakt s kamarády

ZÁVĚRY A DOPORUČENÍ

- **sekundární (emočním či sociálním problémům) lze předcházet – spolupráce rodič, učitel, poradenský pracovník**